

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ

“Програма дослідження – схема, яка є підґрунтям процесу збору даних, аналізу і інтерпретації даних. Це логічна модель доказів, яка дає змогу зробити валідні каузальні висновки” [3, С.21]. Якщо не має адекватної або приблизно подібної для даного випадку програми дослідження, кращі вимірювання виявляться некорисними, бо не можна буде визначити їх значення. І хоча перевірка гіпотез звичайно вважається найбільш важливою у всіх суспільних науках, дослідження може мати багато цілей і його програма, максимально вірогідна для даного випадку, буде залежати від його мети. Деякі дослідницькі проекти є пошуковими. Вони призначені для того, щоб ближче познайомити нас з явищами, які ми збираємось досліджувати, дати можливість більш точно сформулювати проблеми і можливо побудувати гіпотези. Деякі проекти включають в свій склад описові дослідження. Наше дослідження призначено перевірити гіпотезу, тому воно є пояснюючим дослідженням. Така типологія зручна тому, що дослідження кожного типу передбачає свою програму. Пошукові дослідження вимагають скоріше гнучкості, ніж точності. Програми пояснюючих досліджень повинні не тільки забезпечувати об’єктивне спостереження, але і давати можливість робити висновки відносно причинного впливу змінних одна на одну. Програма дослідження має можливість зняти будь-які вірогідні пояснення, які спостерігаються і виступають альтернативними стосовно до каузальної гіпотези, яку ми перевіряємо.

Поза залежністю конкретної мети дослідження програма дослідження повинна включати наступні основні елементи:

- 1) викладання мети дослідження;
- 2) викладання гіпотези, яка підлягає перевірці;
- 3) специфікацію змінних, які використовуються;
- 4) спосіб операціоналізації і вимірювання змінної;
- 5) детальний опис організації і проведення спостережень;
- 6) узагальнення міркувань майбутнього аналізу зібраних даних.

Оскільки наша програма спрямована для підвищення рівня національної самосвідомості, національна самосвідомість і буде залежною змінною.

Розглянемо деякі можливі альтернативні конкуруючі гіпотези, які здатні пояснити результати.

Навіть якщо б ми не проводили ніякої роботи, рівень національної самосвідомості все одно підвищився.

У учнів, які прийняли участь в нашому дослідженні, інше родинне життя, і саме воно вплинуло на результат, а не організована нами програма по формуванню національної самосвідомості.

Хоча наша робота може дати тимчасовий ефект, поступово він зійде нанівець і рівень національної самосвідомості знизиться.

Альтернативна гіпотеза (1), по суті, стверджує, що програма не здійснює ніякого впливу. маючи тільки спостереження за однією групою, ми не можемо показати, так це чи не ні. Ми ніколи не знаємо, як відбувався би розвиток тих, хто прийняв участь в програмі, якщо б вони не приймали участі в програмі по формуванню національної самосвідомості, але ми можемо включити в програму експериментальну групу молодих людей, які не пройшли за нашою програмою, але у всіх інших відношеннях дуже схожих з тими, хто через неї пройшов. Потім ми можемо порівняти рівень національної самосвідомості тих, хто прийняв і тих, хто не прийняв участь у нашій програмі і стверджувати, що різниці між цими показниками обумовлені впливом нашої програми, бо ми можемо вважати, що ті, хто прийняв участь в нашій програмі, мали б такий рівень національної самосвідомості, як і їх однолітки, які не були охоплені “програмою по формуванню національної самосвідомості”.

Спостереження за контрольною групою (за тими, хто не приймає участі в програмі) дає змогу нам встановити причинний зв'язок між участю в програмі і рівнем національної самосвідомості.

Альтернативна гіпотеза (2) полягає в тому, що наочне відношення між участю в програмі і рівнем національної самосвідомості є примарним. Гіпотеза стверджує, що умови в сім'ї та родині є причиною рівня національної самосвідомості. Таке тлумачення передбачає, що існує процес відбору, при якому ті, хто має в родині підтримку, і ті, хто скоріше за все погодяться на участь в програмі – одні й ті самі люди.

Одне лише спостереження не дасть нам можливості виключити цю можливість, але наявність контрольної групи – як і у випадку (1), – дає змогу визначити, так це чи ні. Виключення гіпотези (2) вимагає від нас проведення ще одного спостереження, в ході якого будуть зібрані дані про сімейні і родинні умови. Можливо, ми отримаємо деякі об'єктивні показники цієї змінної (наприклад, етнічний склад родини, рівень освіти і фах батьків). Таким чином ми не тільки збільшимо обсяг даних, а і використаємо інший метод збору матеріалу – особисте інтерв'ю.

Альтернативна гіпотеза (3) вводить в дослідження час. Якщо нам потрібно його враховувати, необхідно проводити інтерв'ю і тестування рівня національної самосвідомості як для учасників програми, так і для контрольної групи не тільки через рік після проведення роботи, але і через два. Причина проведення

наступних спостережень за учасниками програми є наочною, бо гіпотеза (3) стверджує, що за певних умов у учасників програми знизиться рівень національної самосвідомості. Але необхідно провести спостереження і за контрольною групою, щоб впевнитися, що зміни показників рівня національної самосвідомості учасників програми в наступні роки не є результатом впливу інших факторів, таких, як дорослішання або погіршення матеріального становища.

Цей короткий огляд деяких можливостей конкуруючих гіпотез, здатних поставити під сумнів отримані результати, дає змогу розробити більш детальну програму дослідження. Така нова програма повинна включати наступні основні етапи:

1. Сформуванню вибірку з числа учнів, які відібрані для участі в “програмі формування національної самосвідомості”, і вибірку з учнів, які мають той же склад характеристик, релевантних з точки зору національної самосвідомості (наприклад, стать, вік, освіта), але які не повинні приймати участі в “програмі”.

2. Взяти інтерв'ю у учнів, які приймають участь в “програмі формування національної самосвідомості”, і водночас взяти інтерв'ю у контрольної групи, щоб отримати самозвіти і інформацію про родинні умови.

3. Через рік після того, як учні прийняли участь в “програмі формування національної самосвідомості”, протестувати як учасників, так і не учасників, щоб отримати достовірну інформацію.

Мета гарної програми – дати можливість з максимально можливим ступенем впевненості визначити результати впливу однієї змінної на іншу. Програми дослідження дозволяють зробити це, даючи можливість в деякій мірі контролювати умови, в яких взаємодіють змінні. Такий контроль – основне поняття для програми. Програми дослідження можна класифікувати за ступенем контролю, який вони забезпечують.

Експеримент – класичний спосіб наукового доказу. Він заснований на передбаченні, що зміни в значенні однієї змінної викликають зміни в значенні іншої змінної (наприклад зміна температури викликає зміну в якостях мастила). Твердження про те, що одне явище стало причиною іншого, ґрунтується на понятті зміни. Преш ніж стверджувати, що має місце причинний вплив, ми повинні бути підготовлені до демонстрації, що відбулись зміни, а поняття зміни передбачає порівняння.

У своїй роботі ми скористалися програмою експерименту з трьома контрольними групами, яка була розроблена Р.Соломоном (див. табл. 1).

Таблиця 1.

**Програма експерименту з трьома контрольними групами
(Р.Соломон).**

<i>Група</i>	<i>Етап 1</i>	<i>Етап 2</i>	<i>Етап 3</i>	<i>Формула результату</i>
Експериментальна	Попередній тест	Стимул	Контрольний тест	Результат (В)= [(Контрольний тест ЕГ – Попередній тест ЕГ) – (Контрольний тест КГ 1 – Попередній тест КГ 1)] – [(Контрольний тест КГ 2) + (Контрольний тест ЕГ – Контрольний тест КГ 3)]
Контрольна 1	Попередній тест		Контрольний тест	
Контрольна 2		Стимул	Контрольний тест	
Контрольна 3			Контрольний тест	

Ця програма дає можливість оцінити (і тим самим виключити в якості конкуруючого пояснення результатів експерименту) вплив побічних факторів. У цій програмі додана третя контрольна група, яка не отримує ані попереднього тесту, ані стимулу. Будь-яка різниця між оцінками попереднього і контрольного тестів в цій групі може виникати тільки за рахунок впливу побічних факторів. Якщо ми здатні відрахувати цю різницю з результату експерименту, тоді ми здатні відкинути результати впливу побічних факторів і зміни, які відбуваються в результаті такого впливу у досліджуваних; і ми можемо сподіватися на виключення альтернативної гіпотези, яка полягає в передбаченні того що саме ці впливи, а не незалежна змінна були причиною зміни рівня національної самосвідомості в експериментальній групі від етапу 1 до етапу 3. Труднощі полягають в тому, що контрольна група 3 не підпадала під попереднє тестування. Якщо всі наші групи в основному схожі між собою, ми можемо вважати, що їх оцінки в попередньому тесті повинні бути досить близькими, і просто надати контрольній групі 3 в попередньому тесті оцінку, яка дорівнює середнім балам експериментальної і першої контрольної груп. Тоді ми можемо вирахувати цю оцінку з оцінки контрольної групи 3 в контрольному тесті, щоб отримати міру змін, які виникли в наслідок впливу сторонніх факторів і природних змін, що відбуваються з респондентами. Знявши і ці зміни, ми можемо більш чітко побачити результати впливу незалежної змінної на залежну.

Формула результату передбачає використання певних одиниць обчислення. Інтервальні дані, безумовно, надають нам більш повну інформацію, включаючи категоризацію, ранжування і встановлення інтервалів. Інтервальні значення

підлягають певним арифметичним маніпулюванням. Головною одиницею для інтервальних даних є середнє геометричне, яке визначає місце середньої точки в розподілі з позицій як кількості ознак від кожного краю розподілу до цієї точки, так і відстань між нею і кожною ознакою.

$$\bar{X} = \frac{\sum_{i=1}^N X_i}{N}, \quad (1)$$

де N – кількість випадків;

X_i – значення кожного окремого випадку;

$\sum_{i=1}^N$ - знак суми значень всіх окремих випадків від 1 до N .

Треба звернути увагу на те, що у підрахуванні використовується складання і ділення, дві арифметичні дії, які проводяться з самими значеннями (що принципово відрізняється від простої кількості випадків з даними значеннями) з підрахуванням як всіх значень, так і інтервалів. Далі підраховується дисперсія за формулою:

$$v = \frac{\sum_{i=1}^N (X_i - \bar{X})^2}{N}, \quad (2)$$

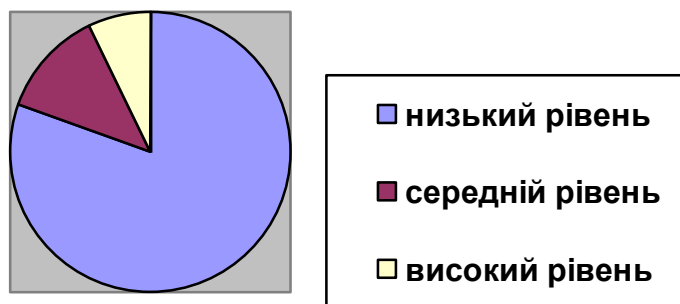
Чим більше дисперсія для даного розподілу, тим менш типове середнє геометричне, і чим менше дисперсія, тим більше типове середнє геометричне.

В нашому варіанті, в якості експериментальної групи були взяті учні Першої української гімназії м. Краматорська, учні загальноосвітньої школи 1-3 ступеня № 2 м. Красний Лиман. Першу контрольну групу склали учні економіко-гуманітарної гімназії м. Краматорська, учні загальноосвітньої школи 1-3 ступеня № 4 м. Красний Лиман, другу контрольну групу склали учні загальноосвітньої школи 1-3 ступеня № 8 м. Краматорська, учні ліцею “Оптиміст” м. Слов’янська, третю групу склали учні загальноосвітніх шкіл м. Глухова та Глухівського району. Таким чином розмір вибірки досяг 328 осіб, що є достатнім, на рівні точності $\pm 3\%$, робити висновки про підтвердження нашої гіпотези. Розмір вибірки було оптимізовано за допомогою таблиці визначення розміру вибірки [2, С. 517].

На першому етапі експериментальна і контрольна група показали наступні результати: низький рівень національної самосвідомості мали шістьдесят шість осіб (80,488%); середній рівень національної самосвідомості мали десять осіб (12,195%); високий рівень національної самосвідомості шість осіб (7,317%).

Діаграма 1.

Розподіл вибірки за рівнями національної самосвідомості

На другому етапі в експериментальній та контрольній 2 групах проводилася робота з формування національної самосвідомості, яка включала проведення виховних заходів за виховною програмою та спеціального тренінгу, спрямованого на формування толерантного ставлення до представників інших етносів.

Тренінг є набором вправ, кожна з яких має свою спрямованість та збереження.

Вправа 1. Розглянути фотокартки, на яких зображені люди – представники різних етносів в національному вбранні. Вчитель зазначає де живуть ці люди, показуючи регіони на карті України.

Матеріал: якісна колекція фотокарток (або ілюстрацій), карта України.

Вправа 2. Розподілити колекцію фотокарток (або ілюстрацій), групуючи фотокартки за різними ознаками (етнічна приналежність, тобто росіяни, або поляки та ін., які живуть в різних регіонах, схожість в предметах одягу, прикрасах). Ця вправа виконується під час спільної діяльності вчителя і учнів. Треба пояснити дітям, що представники етносу, мешкаючи в різних регіонах, зазнають впливу з боку інших культур.

Вправа 3. Попросіть дітей, щоб вони звернулися по допомогу батьків, і разом склали “дерево роду”. Під час обговорення звернути увагу на зв’язок між поколіннями. З метою з’ясування усвідомлення дитиною етнічної належності задати питання: “Якби тобі довелося обирати національність, то яку б ти обрав? Чому? Хто за національністю твої батьки?”

Вправа 4. Попросіть дітей намалювати малюнки за даним сюжетом: наприклад “Батьківщина”, “моє місто”, “моє село”, “справжній українець”. Обговоріть, що є спільного в малюнках чим вони відрізняються. Під час обговорення доцільно задати питання: “В якій країні ти хотів би жити? Чому саме там?” Також ця вправа дає матеріал для діагностики стерео комплексів за допомогою проективної методики.

Матеріал: все необхідне для малювання.

Вправа 5. Вчитель готує записи музичних творів, які мають характерні особливості. Запропонувати дітям прослухати музичні твори різних регіонів України. Обговорити: які народні музичні інструменти вони знають, які почуття викликає музика. Також ця вправа дає матеріал для визначення обізнаності учнів з музичною культурою України.

Матеріал: записи музики.

Вправа 6. Нехай діти послухають пісенні твори різних регіонів України. Обговорити: які символи характерні для образів, що зустрічаються в піснях, які почуття викликають пісні різних жанрів. За допомогою яких символів подаються образи: України, дівчини, козака. Що символізує собою: „чиста вода”, „смерека” і т.д. Які українські народні пісні діти знають, яких пісень співають їх батьки? Також ця вправа дає матеріал для визначення обізнаності учнів з пісенною культурою України.

Матеріал: записи українських народних пісень різних регіонів України.

Вправа 7. Попросіть дітей назвати щось із того, чим вони особливо цікавяться, і зобразити свої інтереси за допомогою символів у вигляді герба. Ця вправа може доповнюватися демонстрацією родинних гербів Київських князів, гербів козацької старшини, під час якої вчитель пояснює геральдичну символіку.

Матеріали: папір, все необхідне для малювання.

Вправа 8. Назвати групи, до яких належать діти. Наприклад: етнічне походження, національність, клас, дитяча організація або футбольна команда. Далі запропонували дітям обрати ту групу належність до якої для них найбільш важлива, далі важлива, менш важлива і так далі доки не вичерпається увесь список. Нехай діти розподілять групи відповідно з їх значимістю, це дасть нам можливість визначитися з ідентифікацією дитини і групою, яка має для дитини найбільший авторитет.

Вправа 9. Заохотити дітей до вивчення побутової культури українців. Дітям (групи 2-4 чоловіка) пропонується вдома підготувати розповідь про предмет, обраний зі списку, розробити інструкцію щодо застосування предмета, підкреслюючи важливість інструкції в процесі навчання і дослідження.

Матеріал: пропонується список предметів, наприклад: Пристосування для прасування (рубель, качалка) і т.д.

Вправа 10. Запропонувати дітям назвати сімейні свята і інші свята, які відзначаються в їх родині. Під час обговорення звернути увагу на об'єднуючу функцію свят.

Вправа 11. Заохотити дітей до вивчення традицій та звичаїв українців. Дітям (групи 2-4 чоловіка) пропонується вдома підготувати розповідь про народні традиції. Вчитель пропонує список традицій.

Вправа 12. Осмислення певної української народної мудрості. Цілеспрямоване звернення до якоїсь норми і послідовного розміркування про неї з метою перетворення її в особистісне надбання називається зосередженим осмисленням. Дітям пропонується поміркувати над приказкою, або прислів'ям або приказка. Що засуджує і що підіймає народна мудрість? Чи використовуємо ми у своєму житті надбання народної мудрості?

Матеріал: приказки, прислів'я, народні анекдоти.

Вправа 13. Дітям пропонується поміркувати над українським прислів'ям і знайти відповідні аналоги в народній мудрості інших народів. Пригадати події, вчинки до яких може бути застосовано прислів'я або приказка. Що засуджує і що підіймає народна мудрість? В процесі обговорення звернути увагу, яким чином передається думка, які символи використовуються.

Матеріал: зразки народної мудрості народів світу.

Вправа 14. Ця гра розвиває уміння прийняти інший спосіб життя, як би він не відрізнявся від нашого власного. Ведучий готує два виду карток: один – з назвами національностей, другий – з питаннями. Учні отримують ці картки. Далі відбувається гра: учні сповіщають групу про свою „нову національність”. Далі їм задаються питання, на які вони повинні дати відповідь у відповідності зі своїм новим станом.

Матеріал: Картки першого виду з назвами національностей: українець, поляк, росіянин, румун, німець (набір враховує обізнаність учнів). Картки другого виду з питаннями: найбільш улюблена страва? Кольори і символи герба та прапора? Найбільше національне свято? (набір враховує обізнаність учнів).

Використовувалися наступні шляхи зняття упередженості у міжетнічних та міжнаціональних відносинах:

1. Створення таких сприятливих ситуацій, в яких би люди сприймали один одного як рівні за своїм статусом. В умовах школи це зробити, наприклад, за допомогою рольових ігор та соціально-психологічного тренінгу, який в останні роки набув поширення і в різних трудових об'єднаннях дорослих.

2. Створення в крупних міських школах добре поставленої психологічної служби на чолі з психологом-практиком, яка повинна навчати кожного члена малої групи правильно сприймати і оцінювати людей, виробляти уміння і навички міжособистісного і міжнаціонального спілкування.

3. Стимулювати і заохочення прямих міжособистісних контактів між представниками різних етнічних груп.

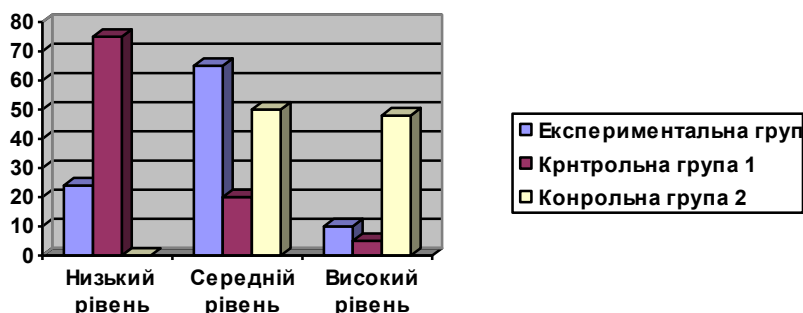
4. Збагачення індивідуального досвіду старшокласника шляхом організації ним спостережень за відносинами інших людей, і, зокрема, до людей, думку яких він цінує.

5. Засвоєння народних традицій.

Після цього було проведено тестування за методиками „Асоціації” та „Визначення рівня національної самосвідомості” експериментальної групи, контрольної 2 груп (1).

Діаграма 2.

Розподіл вибірки за рівнями національної самосвідомості

Ми бачимо, що в тих, де відбувалася відповідна робота, спостерігається підвищення рівня національної самосвідомості.

Через рік всіх чотирьох групах було проведено дослідження з метою визначення рівня національної самосвідомості за допомогою методики „Асоціації”

Таблиця 3.

Група	Етап 1		Етап 2		Етап 3	
	X	V	X	V	X	V
ЕГ	18,012	0,282	21,049	0,0002	21,305	0,0001
КГ 1	21,268	0,0003	21,756	0,00009	23,768	0,0003
КГ 2			15,329	0,0003	17,988	0,0002
КГ 3					24,183	0,00007

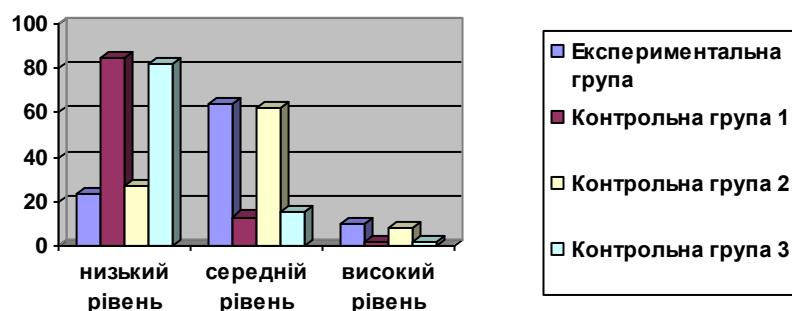
Мала дисперсія вказує на те, що середнє геометричне для кожної групи є типовим.

$$B = [(21,305 - 18,012) - (23,768 - 21,268)] - [(17,988) + (21,305 - 24,183)] = -14,317.$$

Ми повинні констатувати невелике збільшення середнього геометричного для всіх груп, але і якісні зміни, які відбулися в оцінках. Результат та якісні зміни дають нам можливість відкинути висунуті нами альтернативні гіпотези.

Діаграма 3.

Розподіл вибірки за рівнями національної самосвідомості

Підбиваючи підсумки ми можемо зробити висновок, що присутні результати впливу незалежної змінної на залежну, а отже запропоновані нами методи формування національної самосвідомості досить ефективні.

Література

1. Борисов В.В. Методики дослідження проблеми виховання національної самосвідомості // Виховання національно свідомої особистості / За ред. Д.О.Тхоржевського. – Київ, 2000. – 42 с.
2. Джером Б.Мангейм, Ричард К.Рич. Политология. Методы исследования: Пер. с англ. / Предист. А.П.Соколова. – М.: Издательство “Весь мир”, 1997. – 544 с.
3. Nachmias D. Publik Policy Evaluation. – New York: St. Maetin’s Press, 1979. – P.21.

*Бесарабчук Г.В.
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова*

АНАЛІЗ СУЧАСНИХ МЕТОДИЧНИХ ПІДХОДІВ ДО УДОСКОНАЛЕННЯ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВЛЕНОСТІ МОЛОДІ ТА ЮНАЦТВА ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Актуальність. Сучасні дані спеціальної літератури свідчать, що випускники середніх шкіл мають значні відхилення від норм у стані здоров'я та фізичної підготовленості. Встановлено [11], що тільки один з десяти учнів-випускників є практично здоровим, а більше як 90% обстежених мають ті чи інші функціональні відхилення. Показники фізичної підготовленості свідчать, що нормативи з бігу на 100 м не виконує 54,4% випускників шкіл та 60,8% молодих курсантів і солдат; в метанні гранат відповідно – 57,2% та 40,6%; у стрибках в